

Вісім віків слави

«Зоря комунізму» починає друкувати матеріали про історичне минуле і сьогоденні звершення наших друзів по змаганню з Ярославщини. Їх підготував один з найстаріших позаштатних московських кореспондентів газети «Коммунар», член ученої ради Переславль-Заліського історико-художнього музею Сергій Дмитрович Васильєв.

Московсько-Ярославське шосе врізається в ліс. Воно вибігає на узгір'я, то круто спадає вниз. Починається Заліський край. Тут здавна суцільною стіною стояв ліс, надійно захищаючи володіння великого Кнївського князя. Сучасне шосе майже співпадає з старою дорогою.

Неподалік від Переславля-Заліського серед соснового бору немовби вибігає на дорогу дивовижна споруда: старовинне шатро, складене з цегли на глечикопо-дібних колонах. Це — каплиця «Федорівська» або «Хрест» — пам'ятник зодчества кінця XVII століття. Перекази пов'язують її спорудження з народженням на цьому місці сина Івана Грозного — Федора в травні 1557 року.

Багато пережила стара каплиця за три століття свого існування. Бачила вона ополченців 1812 року і буремний 1905-й, коли в цих місцях збирались переславські робітники на мітинги. Пам'ятним для каплиці днем стало 18 липня 1963 року. Тут зустрічали ярославці свою землячку, першу в світі жінку-космонавта Валентину Терешкову. Людно біля каплиці й зараз. У будь-яку пору біля неї зупиняються десятки автобусів з туристами.

«За дві верстви від Переславля з гори відкривається найчарівніший вид на місто, на озеро...» — писав великий російський драматург О. Островський в щоденнику 1848 року. Пейзаж, який вразив письменника, не змінився й до цього часу. В глибокій низовині по берегах річки Трубіж м Плещеевого озера — краси і гордості Переславського краю — по обидва боки шосе розкинувся Переславль. На узвишсях з півдня і півночі стоять мов на сторожі, колишні монастирі — Федорівський, Горицький, Данилів і Нікітський. Минає дев'ятий вік, як на цьому місці виник Переяславль-Новий, теперішній Переславль-Заліський. У XV столітті через північну вимову він втратив середню букву «я».

Юрій Долгорукий, ставши князем Північно-Східної Русі, яка вже була обжита і мала кілька міст, став запрошувати до себе переселенців з півдня, розширював торгівлю з сусідами, будував нові міста. Під його вплив потрапили землі, які належали Великому Новгороду. Новгородські бояри, бачачи посилення Ростово-Суздальського князівства, вирішують зупинити зростання сусіда військовою силою. В січні 1135 року вони вторглися на землі князівства, але біля Ждан-гори за 25 кілометрів на південний захід від Плещеевого озера зазнали жорстокої поразки.

В оборонних цілях Юрій Долгорукий спорудив 8 міст-фортець на кордонах свого князівства. На північному березі озера стояло невелике містечко Кліщин. Але воно було мале і не відповідало розвитку краю. В 1152 році Юрій Володимирович переніс місто від Кліщина на нове місце «и создал больше старого и церковь в нем поставил каменную святого Спаса», — свідчить літопис.

Нове місто було велике. Його земляний вал висотою від 10 до 18 метрів, майже два з половиною кілометри по довжині не має собі подібних в середній смузі європейської частини СРСР.

На ньому піднялись дерев'яні стіни з вежами — надійні сторожі пристані, звідки йшло зерно в російські міста, які не мали свого хліба. Водний шлях по Клязьмі, Кіржачу, Тру-

*Васильєв, С. Д. Вісім віків слави / С. Д. Васильєв // *Заря коммунизма (Чигирин)*. — 1976. — 28 августа. — С. 4.

*Чигиринцы и переславцы участвовали в социалистическом соревновании, стремясь обогнать друг друга по объёму промышленного производства. — *Ред.*

бежу, по Плещеевому озеру і волзькій Нерлі на Новгород і Псков був найкоротшим в ці міста-республіки.

Переславль був столицею великого князівства з 1175 по 1302 рік. Ним володіли Всеволод Велике Гніздо і його прямі нащадки: Ярослав, знаменитой ратоборець Олександр Невський, уроженець міста, де йому в кінці 1958 року поставлено пам'ятник роботи скульптора С. Орлова.

Коли політичне життя сконцентрувалося на північному сході Русі, Переславль разом з Владимиром затьмарили старовинні міста — Ростов і Суздаль. Він став першим містом і першою фортецею в політиці владимирських князів. Переславські дружини брали участь в походах на Новгород, Київ, Пронськ, волзьких Булгар, Литву.

Біля міста знаходились соляні промисли. Озеро славилось багатством риби, серед якої перше місце займала ряпушка — «переславський оселедець». На території князівства було багато лісів. Край відзначався запасами будівельних матеріалів, дичини, пушнини, меду, горіхів, ягід, сировиною для виготовлення шкір і фарбування тканин. Земля давала добрі врожаї зерна і льону, біля річок і озер розкинулись прекрасні пасовища. Багате князівство не раз служило ареною міжусобних битв за володіння ним. Місто сім разів руйнувалося татарами і литовцями.

Однією з блискучих сторінок історії князівства була битва за Переславль після смерті князя Івана Дмитровича. За його заповітом володіння перейшли до молодшого дядька — Данила Московського. Цьому супротивились Андрій Городецький і Михайло Тверський. Велике військо пішло на місто. 8 червня 1304 року з'єднані полки переславців і москвичів наголову розбили його.

Із Переславля двічі, в 1240 і 1242 роках відправлявся Олександр Невський на битви зі шведами і «псами-рицарями». На його Красній площі переславці збирались під знамена воеводи Серкіза на Куликівську битву 1380 року. Багато разів у місті бував Іван Грозний. Тут зупинялось народне ополчення Мініна і Пожарського перед походом за звільнення Москви від польських інтервентів. Загарбники залишили після себе важкі сліди: Переславль був спалений і напівзруйнований, ближні села обезлюділи. Але до другої половини XVII століття Переславль знову поправився від всіх лих, в ньому проживало понад 4,5 тисячі мешканців.

В цей час в історії нашої Батьківщини відбулася видатна подія — возз'єднання України з Росією, що об'єднало два великих народи в єдину державу. Свідком цієї події є дзвін, що висить в Переславському музеї з таким написом: «За позволением его милости пана Богдана Хмельницкого гетьмана войска запорожского за старанием братства храма рожества пресвятой богородицы нового места чудново, року 1649, месяца июля, дня 21, Андрей Савич Людвистр».

Невідомо, як опинився дзвін із міста-тезки Переяслава Південного у Переславль-Заліському. Очевидно, він опинився тут не випадково. І хто знає, може, саме в цей дзвін дзвонили, щоб скликати українців на Переяславську Раду і ствердити на ній возз'єднання народів-братів.

С. Васильєв.